CC BY NC ND

Studija slučaja

Zraka svjetla u tami

Otvoreni studio kao sigurno mjesto: Art terapijska intervencija u zajednici izloženoj dijeljenoj traumatskoj stvarnosti

Michal Ulitzur-Zemel
Art terapeut, viši supervizor
i profesor Art terapije
David Yellin College, Jeruzalem
Michalulitzur@gmail.com

Gali Borman
Art terapeut, viši supervizor
i profesor Art terapije
David Yellin College, Jeruzalem
Bormangali@gmail.com

Sažetak

*Masivan teroristički napad koji se dogodio u Izraelu 7. listopada 2023. potkopao je osjećaje sigurnosti i povjerenja svih građana što je rezultiralo iskustvom napuštenosti i kolapsa. Prisilna evakuacija desetaka tisuća iz svojih domova tijekom dugog razdoblja neizvjesnosti, zahtijevala je hitnu organizaciju terapijskih intervencija. Jedna od njih, koju su vodili art terapeuti, bila je uspostava desetaka 'Sigurnih studija', jedinstvenog modela Otvorenog studija, osmišljenog za pružanje inicijalne emocionalne podrške raseljenim zajednicama.**

Ovaj članak nastoji opisati jedinstvene kvalitete koje je Sigurni Studio omogućio u zajednici u vidu art terapijske intervencije u okolnostima tekuće, kolektivne i dijeljene traume. Zadržat ćemo se na načinima na koje je abnormalna stvarnost utjecala na procese koji su se odvijali u studiju, između dviju skupina kao i među članovima svake skupine: evakuiranom zajednicom i grupom art terapeuta. Pokazat ćemo kako je Siguran studio utjelovio aspekte prijelaznog prostora (Winnicott, 1971) kao i liminalnog prostora (Turner, 1969), i kao takav omogućio kontakt s osjećajima odvojenosti i prolaznosti, kao i s potencijalom da te osjećaje transformira u smjeru obnavljanja veze s osobnim i zajedničkim snagama i resursima. Studio je oslobađao od osjećaja

** Otvoreni Studio na hebrejskom jeziku se čita Studio patuach; Studio batuach znači Siguran studio. Tako igra riječi stvara ime i karakter novog modela Otvorenog Studija u vrijeme kolektivne traume (op. ur.).*

stagnacije i bespomoćnosti, regulirao emocionalne ekscese i preopterećenost, štitio od njihovog destruktivnog utjecaja i njegovao trijadni odnos likovnog djela-terapeuta-zajednice. Stvaranje estetskih predmeta potaknulo je akciju i emocionalnu uključenost, vratilo vitalnost i smisao, povjerenje u „dobar objekt" (Klein, 1937) te u mogućnost oporavka i rasta.

***Ključne riječi**: Siguran studio, tranzicijski prostor, liminalni prostor*

Uvod

Nesvakodnevne i izazovne okolnosti koje su nas, skupinu art terapeuta, navele da se uključimo u evakuiranu zajednicu kibuca i podržimo je od trenutka raseljavanja do povratka kući proizašle su iz nacionalne katastrofe neviđenih razmjera. Ova nas je kolektivna trauma ostavila u stalnom stanju krize. Tijekom tog razdoblja život kakav smo poznavali je stao, gurnuvši nas u prijeteći i destabilizirajući prostor neizvjesnosti.

Nasilni napad terorističkih organizacija na izraelska naselja 7. listopada obilježen je ekstremnom brutalnošću koja je bila bez presedana u kontekstu tekućih regionalnih napetosti. Napadane su privatne kuće i počinjeni su gnusni zločini protiv čovječnosti, što je dovelo do tragičnog gubitka nebrojenih života i otmica mnogih drugih. Zbog znatnih propusta u političke i vojne reakcije, žrtve napada nisu dobile nikakvu podršku tijekom tog mučnog dana i bili su prepušteni sami sebi.

Navedeni događaji i rat koji je uslijedio postali su ključan i šokantan trenutak u povijesti izraelskog društva. Narušili su osnovni osjećaj sigurnosti u državne vlasti, što je dovelo do kolapsa povjerenja u humanost i koncepta sigurnog mjesta. Katastrofa i njezin utjecaj na različite rodbinske krugove zahtijevali su hitan razvoj planova terapijske intervencije za mnoge žrtve širokog raspona dobi. Jedna od terapijskih inicijativa organiziranih odmah nakon katastrofe bila je uspostava više od četrdeset kreativnih prostora u zajednici od strane art terapeuta. Ovi Sigurni studiji otvoreni su za pružanje ad hoc mentalne podrške, s ciljem poticanja oporavka i njegovanja rezilijentnosti.

Cilj ovog članka je promotriti, iz perspektive sudionika-promatrača, procese koji su se odvijali među skupinama kao i među članovima pojedinih skupina uključenih u Sigurni Studio: evakuirane zajednice i grupe terapeuta. Ispitat ćemo jedinstvene

kvalitete koje je Sigurni Studio omogućio kao art terapijska intervencija zajednice u kontekstu kolektivne, tekuće i dijeljene traume.

Kolektivna trauma

Trauma proizlazi iz prijetnje životu, izaziva ekstremna iskustva bespomoćnosti, nedostatka kontrole i straha od istrebljenja. Kada traumu nanosi osoba, ona potkopava sustav vjerovanja koji daje smisao ljudskom iskustvu, dovodeći u pitanje žrtvinu vjeru u prirodni ili božanski poredak, gurajući je u egzistencijalnu krizu (Herman, 1992). Fiziološko pretjerano uzbuđenje stvara nepovezanost između tijela i uma, uspostavljajući obrasce obrambenih reakcija preživljavanja i sprječavajući transformaciju i razvojnu asimilaciju sirovog traumatskog sjećanja (Van der Kolk, 2014., Perryman i sur., 2019).

Kolektivna trauma je događaj koji ugrožava egzistenciju ljudi istog identiteta ili afiniteta, potkopavajući njihove temeljne pretpostavke i stvarajući krizu smisla (Hirschberger, 2018). Događaji 7. listopada stvorili su složenu kolektivnu traumu, kombinirajući nekoliko traumatskih žarišta (Greenwald, 2023): zločine i brutalne postupke o kojima je javnost svjedočila kroz svjedočanstva žrtava, kolektivnu tugu zbog brojnih ožalošćenih i gubitak povjerenja u vlasti. Osjećaj napuštenosti pojačao se kada je postalo jasno da vlada ne čini sve što je moguće da spasi otete. Pojavila se trauma privrženosti zbog nedostatka oslonca i povjerenja u zaštitnički politički subjekt.

Razorni teroristički napad i rat koji je uslijedio doveli su do evakuacije stanovnika iz brojnih gradova, prekinuvši njihovu svakodnevicu, kontinuitet i rutinu, što je rezultiralo produljenim razdobljem neizvjesnosti. Ti su događaji probudili iskonske strahove unutar izraelskog društvenog nesvjesnog (Weinberg, 2009), gdje su urezani mnogi traumatični događaji koji uključuju stalne egzistencijalne prijetnje, teror, raseljavanje i gubitak doma.

Tekuća traumatična stvarnost

Traumatična stvarnost koja je u tijeku opisuje iskustvo života pod stalnom prijetnjom. Ovaj izraz prikladno tumači trenutnu situaciju u Izraelu, gdje ratno i izvanredno stanje, opterećeno stalnim stresom, nagriza osobne resurse i resurse zajednice (Greenwald, 2023). Oteti ostaju u zatočeništvu s neizvjesnom sudbinom, a deseci tisuća obitelji raseljeni su iz svojih domova.

Dijeljena traumatična stvarnost

U dijeljenoj traumatičnoj stvarnosti i terapeut i pacijent doživljavaju traumu istovremeno ili su izloženi stvarnosti koja prijeti objema stranama. Gampel (2010) to opisuje kao „zid koji se ruši", otkrivajući terapeutovu ranjivost, tjeskobe i strahove, te naglašavajući zajedničku sudbinu terapeuta i pacijenta.

Slika 1. Prostor Sigurnog studija

Ta stvarnost može umanjiti terapijski prostor, dovesti u pitanje asimetriju bitnu za terapijsku dijadu i pokrenuti obrambene mehanizme i kod terapeuta i kod pacijenta, komplicirajući terapijski proces. Međutim, nakon što prepoznaju vlastitu ranjivost i razviju suosjećanje, terapeuti mogu omogućiti autentičan dijalog, poticati osjećaj partnerstva i unaprijediti terapijski proces.

Art terapija u traumatskim situacijama

Art terapija nudi siguran prostor za spontano i autentično izražavanje, koje može vratiti osjećaje kompetentnosti, autonomije i kontrole kritične za one koji doživljavaju ekstremnu bespomoćnost (Sommer, 2015). Likovni materijali, kao dio univerzalnog jezika, imaju raznolika strukturna svojstva i operativne mogućnosti, te u sebi sadrže potencijal za različite manifestacije unutarnjih sila. Izravni kontakt s ovim materijalima evocira različite slojeve duše unutar jedinstvenog međuljudskog odnosa. Opipljiv i aktivan prijenos tjelesnih osjeta na materijal može pomoći u otpuštanju viška napetosti i promicanju emocionalne i osjetilne regulacije (Gantt i Tripp, 2016).

Transformacija sadržaja duše kroz umjetnost unutar iskustva dobronamjernog terapeutskog odnosa, pridonosi internalizaciji iskustva sigurne privrženosti, potičući psihološku promjenu i rast. Ponavljajuće kretanje između stvaranja i promatranja oslanja se na primarne i sekundarne misaone procese, promičući tako procese mentalizacije, uvid i unutarnju organizaciju (Hass-Cohen i Clyde-Findlay, 2015).

Siguran studio kao intervencija u zajednici u kriznim situacijama

Siguran studio je jedinstveni model koji je za zajednice u krizi razvio Yahat, Izraelska udruga za art terapiju. Prvi put uspješno primijenjen za ratne izbjeglice iz Ukrajine, prilagođen je u listopadu 2023. jedinstvenoj situaciji u Izraelu nakon terorističkog napada 7. listopada. Izraz „siguran" opisuje usmjerenost terapeuta na održavanje mentalne sigurnosti sudionika tijekom kolektivne traume (Lakh i sur., 2023). Model je izrastao iz formata Otvorenog studija, usredotočen na pristup art kao terapija (za razliku od art terapije), promatrajući likovnost kao univerzalnu ljudsku potrebu i iscjeljujući potencijal koji proizlazi iz slobodnog rada s različitim kreativnim materijalima, prezentiranim i posredovanim od strane art terapeuta. Shapira (2014) naglašava da je umjetnost temeljno povezana s energijom života. Otvoreni studio opisala je kao aktivnu, živuću cjelinu u nastajanju, zajednički i trajni kreativni projekt s uzajamno oplemenjujućim djelovanjem između prostora i njegovih sudionika. U modelu otvorenog studija prostor studija služi kao ko-terapeut, značajno pridonoseći procesima ozdravljenja.

Ekološki pristup kolektivnoj traumi usredotočuje se na resurse zajednice za samoobnavljanje nakon krize, prepoznajući kontekst mentalne, društvene i fizičke traume. U ovom modelu, terapeut se pridružuje zajednici i angažira je kroz kreativni proces, ostavljajući prostor za izražavanje poteškoća i boli te potičući promjene i procese rasta (Huss, 2023).

Studija slučaja predstavljena u nastavku opisat će Sigurni studio u kojem smo sudjelovali kao art terapeuti. Razjasnit ćemo zamršene okolnosti koje su ubrzale njegovo osnivanje i u sjeni kojih je djelovao, fokusirajući se na načine na koje je kontinuirana, tekuća, dijeljena trauma utjecala i katalizirala značajne procese unutar njegovih okvira.

Studija slučaja

Događaji 7. listopada, zajedno s tekućim neprijateljstvima i egzistencijalnim prijetnjama, izazvali su osjećaje napetosti i opreza u izraelskoj javnosti. Među terapeutima, ti su se osjećaji kanalizirali u snažan poriv za djelovanjem i reakcijom. Brzina i učinkovitost kojom je Siguran studio organiziran, zajedno s desecima drugih studija diljem zemlje, te opći val mobilizacije, koji je uključivao brojne uzbudljive inicijative i velikodušne građanske donacije, svjedočili su o golemoj potrebi velike zajednice za djelovanjem. Imali su za cilj stvoriti korektivni protupotez kako bi uravnotežili intenzitet zla i okrutnosti kojima su bili izloženi. Nastojali su kroz brigu i empatiju obnoviti vjeru u ljudsku dobrotu, kako bi uravnotežili svijet čiji je poredak bio narušen i naginjao tamnoj strani.

Dvadeset i pet art terapeuta volontiralo je u osnivanju ovog Sigurnog studija. Unatoč bogatom terapijskom iskustvu u individualnom i grupnom radu u javnom

okruženju, pripreme za zadatak bile su popraćene osjećajem napetosti i strepnje na osobnoj i profesionalnoj razini. Na osobnoj razini dvojbe su proizlazile iz razmjera nacionalne katastrofe koja je ilustrirala krhkost našeg postojanja, izmičući nam tlo pod nogama. Na profesionalnoj razini bili smo zabrinuti za našu sposobnost suočavanja i podnošenja trauma takvog intenziteta i opsega. Pitali smo se imamo li kapaciteta susresti se sa žrtvama koje su izgubile toliko poznanika i voljenih. Uz snažnu želju za pomoći i asistiranjem, čime se transformiraju osjećaji bespomoćnosti uz prepoznavanje fantazije spašavanja, postojao je strah od pretjerane identifikacije, pa čak i od utjecaja toksičnosti traumatskih materijala (Gampel, 2010), strah da te materijale nećemo moći sadržati i preobraziti ih, što dovodi do kontratransfera emocionalnog preopterećenja ili nepovezanosti.

Shvaćanje da će se rad odvijati u potpuno drugačijem formatu i okruženju od onog na koji smo navikli: simultani rad s mnogo sudionika, stalne izmjene sudionika u širokom rasponu dobi, od male djece preko tinejdžera do starijih žena, na vremenski neodređeno razdoblje, pobudilo je brojna profesionalna pitanja.

Prostor koji nam je dodijeljen za studio u krugu hotela, ogromna dvorana za proslave dijelom sagrađena s kosim podom, pojačala je osjećaj neadekvatnosti. Kao pobornike rada u intimnom prostoru, zatekao nas je prostran, prozorima okružen prostor bez privatnosti, gdje smo uzalud pokušavali definirati terapijski dio prostora drvenim pregradama.

Postavši svjesni da trenutni zadatak od nas zahtijeva otpuštanje poznatog i prihvaćanje nepoznatog, svoju napetost i tjeskobu usmjerili smo u proaktivno djelovanje i pokušaj stvaranja strukture: organiziranje tima, povezivanje s kontaktima u hotelu i unutar evakuiranih zajednica, uređenje prostora, prikupljanje i organiziranje kreativnog materijala i pješčanika (za art terapijsku tehnika, eng. sand trey; op.ur.). Dvorana za proslave, u kojoj su se inače održavali svečani obredi inicijacije izraelskog ciklusa života, promijenila je svoju namjenu iz prostora konkretnog hranjenja u prijelazni prostor onog simboličkog, čiji je cilj skrb za mentalnu vitalnost.

Zajednica kibuca, smještena nekoliko kilometara od granice s Pojasom Gaze, godinama je izložena stalnom raketiranju i živi u stanju kontinuirane sigurnosne napetosti. Sedmog listopada teroristi nisu provalili u kibuc, ali su mnogi ubijeni i oteti toga dana bili članovi šire zajednice, povezani čvrstim, bliskim obiteljskim, školskim i poslovnim vezama. Evakuacija i raseljavanje zajednice kibuca prekinulo je i poremetilo život. Pratio ih je šok od napada i masakra, napetost i zabrinutost za sudbinu otetih, tjeskoba rata koji je u tijeku i neizvjesnosti budućnosti. Na početku ovog putovanja vladala je atmosfera poraza i očaja. Činjenica da je hotel, u svojoj biti privremeno, prolazno mjesto, bio smješten na granici pustinje, pridonijela je osjećaju liminalnosti.

Otvaranjem Sigurnog studija počela su pritjecati djeca i odrasli, isprva neodlučno, isprva ustuknuvši pri ulasku u prostor koji je neobičan, ali primamljiv i intrigantan. Terapeuti su ih srdačno primali i pozvali da istraže stolove na kojima su bili pripremljeni kreativni materijali (Sl. 1, 2). Olakšanje susreta s poznatim bilo je vidljivo na licima nazočnih. Ruke su spontano posezale za olovkama, bojama, kistovima i papirima, a noge samouvjereno pronalazile put oko stolova. Tu su se smjestili, neki utonuvši unutar sebe u preliminarno promišljanje, neki u eksperimentiranje i istraživanje materijala, dok su drugi tražili i osluškivali unutarnji izraz koji bi se mogao utjeloviti u vizualni oblik.

Za nekoliko dana, nevjerojatnom brzinom, studio je postao živ i užurban kreativni prostor. U međuvremenu smo morali preispitati svoju profesionalnu ulogu u ovom okruženju. Budući da je temelj našeg rada ukorijenjen u kontinuiranom i dubokom odnosu s redovitim pacijentima u zatvorenom i stabilnom okruženju, pitali smo se kako ćemo raditi s mnogim sudionicima raznih dobnih skupina te u rotirajućim i promjenjivim sastavima, te koji je najkorisniji način rada u ovom dinamičnom okruženju.

Jedna od izravnih posljedica velikog broja sudionika i privremenih uvjeta njihovog boravka, bila je akumulacija ogromne količine likovnih radova na stolovima u dvorani. U nedostatku skladišnog prostora, postojala je prijetnja intenziviranja osjećaja zbunjenosti i preopterećenosti. Zaokupljala su nas pitanja unutarnje i vanjske organizacije te održavanja ravnoteže i kontrole. Upotreba tekućih boja poput gvaša bila je ograničena iz opreza prema emocionalnoj preplavljenosti. Moguće posljedice i učinci prisutnosti likovnih djela koja su zrcalila vidljive i skrivene, osobne i kolektivne slojeve duše, postavili su pitanja o našoj sposobnosti preuzimanja odgovornosti.

Kao dio pokušaja držanja studija (holding) stvorili smo kanale međusobne komunikacije, budući da smo bili prisutni u različito vrijeme. Na taj način smo omogućili razmjenu iskustava i dojmova te jedni drugima pružili podršku i smjernice. Vodili smo računa o vidljivim i latentnim sadržajima u kanalima likovnog i verbalnog izražavanja, istovremeno odgovarajući na različite razvojne i emocionalne potrebe. Promišljanje naše uloge u prostoru dovelo je do spoznaje da se u Sigurnom studiju od nas traži drugačija prisutnost od uobičajene. Shvatili smo da srž rada u studiju ne počiva samo na odnosu koji se stvara i razvija između sudionika i nas, terapeuta, već u interakciji s materijalima u studiju i odnosima koji se stvaraju između njih i unutarnjih sadržaja sudionika kako osobnih tako i kolektivnih. Shvaćali smo svoju ulogu kao dijela prostora, u jedinstvenoj, ali tihoj prisutnosti koja je omogućila da se ti procesi odvijaju. Tako, dok su sudionici postajali sve poznatiji i određeniji, mi smo postali ujedinjeniji, s više ušiju,

očiju i ruku, okrenuti prema sudionicima, čineći im studio pristupačnim, bivajući pritom njegovim sastavnim dijelom. Bili smo poput majčinskog okruženja (Winnicott, 1963) koje podupire trenutke promatranja, povezanosti i smisla. Potvrda ove dinamike omogućila nam je da se sigurnije pozicioniramo u prostoru.

Na svakoj seansi u studiju bilo je prisutno na desetke sudionika svih uzrasta, neki su dolazili redovito, a drugi povremeno. Sjedenje za istim stolovima u višegeneracijskim skupinama stvorilo je dijadne veze i različite podskupine, jačajući bliskost i uzajamnost. Među sudionicima neki su radili samostalno u prisutnosti drugih, dok su drugi tražili izoliraniji osobni prostor. Osjećaj udomaćenosti koji se stvorio, vratio je povjerenje u roditeljsku prisutnost, u kojoj je moguće opustiti se, maštati i stvarati.

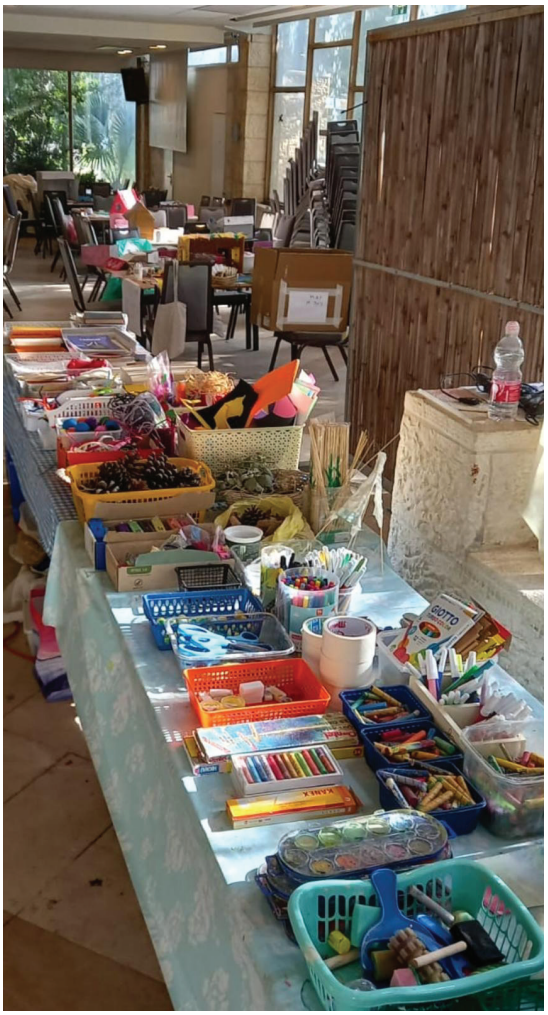
Snaga umjetničkog stvaralaštva leži u njegovoj sposobnosti izražavanja, reflektiranja i sadržavanja različitih slojeva iskustva te u njegovom potencijalu nošenja višestrukih značenja. U okviru Sigurnog studija bilo je moguće transformirati osjećaje stagnacije koji su pratili traumu i doživjeti pokret i promjenu, kroz dinamične međuodnose koji su postojali u kreativnim procesima i ljudskim odnosima. Mnoga su likovna djela[1] rezonirala jedna s drugima temom doma kao njegujućeg i zaštitničkog prostora i izražavajući u širokom spektru likovne ekspresije čežnju za zadržavanjem, skloništem i zaštitom. Ostali su radovi bili okrenuti sferama mašte i estetike, dopuštajući predah i ugodu.

Vizualni radovi u studiju uglavnom su nastajali od laganih i potrošnih materijala, koji su se u ponovljenim kreativnim procesima spajanja, sjedinjavanja i stapanja, razvijali iz dvodimenzionalnih u trodimenzionalne oblike. Simbolično, ovo je kretanje utjelovilo vitalnost i kontinuitet, snažno prosvjedujući protiv prekida postojanja i služeći kao živo svjedočanstvo unutarnjeg procesa nadvladavanja. Istodobno, u svojoj materijalnoj krhkosti, djela su nosila dijalektički odnos između prolaznosti i postojanosti; simultanost ranjivosti i otpornosti.

Prijetnje rata i poriv smrti u svojim destruktivnim inkarnacijama, izravnije su izražene u dječjoj igri u pješčaniku (eng. sand tray technique), u scenama koje su uključivale bitku i napore, kao i spasiteljsku pojavu superheroja i oslobodilačkih snaga. U likovnom području posebno se istaknula sklonost djece radu s pištoljem za vruće ljepilo. Čini se da je njegova privlačnost proizlazila ne samo iz načina rada, koji izravno simulira oružje, dopuštajući ispust i dajući iskustvo moći i kontrole, već i iz njegove moći topljenja, stapanja i ponovnog spajanja materijala, čime se stvara nešto drugačije i novo.

Studio je postao središnje mjesto zajednice u njenoj privremenoj rezidenciji i unutar njega su se rađale inicijative iz same zajednice, poput kreativnih grupa

[1] Zbog poštivanja privatnosti sudionika nismo u mogućnosti objaviti fotografije radova.

Slika 2. Prostor Sigurnog studija

predvođenih lokalnim umjetnicima. Za nas terapeute, izazov je bio zadržati satnicu Sigurnog studija nezavisnom i odvojenom od ovih aktivnosti. Pridržavanje radne rutine unutar fiksnih dana i sati izgradilo je granice vremena i prostora Sigurnog studija unutar kojih je rastao i postao prostor koji može sadržati promjenu, protok i rast. U isto vrijeme, ovo blagoslovljeno proširenje svjedočilo je o primamljivom šarmu umjetnosti, otpornosti zajednice i asimilaciji studija u njezin život.

Krajem trećeg mjeseca djelovanja studija pojačala se neizvjesnost oko pitanja povratka zajednice kibuca svojim domovima. Intenzivnu čežnju za povratkom u domaće i obiteljske okvire života zamaglio je snažan strah od povratka u južnu regiju pod velom rata, te stvarne opasnosti za sigurnost. Ponavljane rasprave o datumu povratka pratili su politički i ekonomski pritisci. Mi, terapeuti, svjedočili smo tim borbama i napetostima i identificirali smo se s njima. Osim želje da proces odvajanja bude postupan, pojačao se osjećaj nedostatka kontrole i nemogućnosti planiranja. Demontaža studija probudila je strah od gubitka dobrog objekta koji je bio izgrađen za sve nas, zajednicu i terapeute.

Međutim, iz ovog tjesnaca, uskoro je otkriven novi i uzbudljiv horizont: po povratku kući zajednica je odlučila osnovati Otvoreni studio koji će voditi umjetnici iz kibuca, nastavljajući tako razvijati plodan i kreativan kanal djelovanja. Sjeme posijano u Sigurnom studiju dovedeno je do klice ideje, da se nastavi raditi u duhu ateljea u zajednici (community studio), pokreta koji će sigurno njegovati snage i resurse i time podržati kreativne procese.

Večer prije rastanka sa zajednicom kibuca dogovorili smo posljednji susret. Usred demontaže i pakiranja, posljednji put smo sjedili zajedno u studiju da podijelimo

zaključne riječi i oprostimo se. Citirat ćemo riječi jedne od majki:

> *„Bili ste poput snopa svjetla u tami, bili ste zraka svjetla koja je rasla, grijala i osvjetljavala put. Mnoga djeca, tinejdžeri, odrasli kao i starije žene, pronašli su veliku utjehu u studiju, vremenu tišine, mira i kreativnosti. Djeca su gradila, sastavljala, vezla, vezivala, možda ono što se raspetljalo tog dana... studio je bio sigurno mjesto za sve nas" (Mor Azuales, 28/12/23).*

Rasprava

Događaji 7. listopada utjelovili su najdublje tjeskobe, potkopavajući temeljne osjećaje sigurnosti i povjerenja i dovodeći do iskustva napuštenosti i kolapsa. Intenzitet i snaga događaja stvorili su paniku i bespomoćnost, generirajući poriv za djelovanjem. Činilo se kao da je vrijeme i stalo i nastavilo. Prekid kontinuiteta života i evakuacija velikih zajednica na neodređeno vrijeme, stvorili su osjećaj napetosti i očaja. Dvorana za slavlja, u kojoj su stolovi ostavljeni svečano pripremljeni za planiranu gozbu, bila je nadrealna kulisa za ove emocije.

U svojoj knjizi „Ritualni proces" (1969), Turner je opisao tri faze tranzicijskih obreda u društvu: odvajanje od dnevne rutine, prolazak kroz liminalno stanje u ritualni svijet dalek i različit od poznatih koncepata vremena i mjesta, prostor gdje se potkopava uobičajeno i poznato, a osnovne pretpostavke osporavaju i preispituju. Taj proces dovodi do transformacije i ponovnog ulaska u poredak života s drugog mjesta. U liminalnom međuprostoru, sudionici prostora ujedinjeni su osjećajem bratstva i partnerstva.

Ova konceptualizacija prikladno opisuje proces koji se odvijao u Sigurnom studiju, počevši s osjećajima krize i preokreta, prolazeći kroz prostor promjene i transformacije te kulminirajući uvidom i rastom.

Događaji 7. listopada utisnuti su u svijest sudionika i terapeuta ne samo kao egzistencijalna prijetnja, već i kao napad na vrijednosti, percepcije i ideje poput humanizma, univerzalnosti i suživota. Vjera u temeljnu ljudsku dobrotu srušila se u otuđen i ništavan bezdan.

Naziv 'Siguran Studio' utjelovljuje želju za uspostavljanjem prostora koji pruža sigurnost i može zadržati težak emocionalni teret sudionika. U početku smo sumnjali u naše kapacitete i kapacitete studija da zadovolje te potrebe. Fizička organizacija oko izgradnje studija kanalizirala je napetost u akciju, pomažući u postizanju regulacije i ravnoteže. Konkretizacija ideje Sigurnog studija i njeno utjelovljenje u fizički prostor stvorila je granice spremnika. Ispunjena je želja evakuirane zajednice da pronađe sigurno mjesto i njihovu želju za samoizražavanjem i oslobađanjem napetosti. Osni-

vanje studija, uz spremnost zajednice da u njemu sudjeluje, pokrenulo je recipročne odnose brige, podrške i međusobne regulacije između pojedinaca iz zajednice, studija i terapeuta.

Format zajednice u kojem je studio djelovao (također kibuc) i mogućnost rada unutar njega u različitim kombinacijama, stvorio je obilje izražaja koji su se međusobno podržavali i nadograđivali. Ti su procesi zauzvrat potaknuli dinamičan odnos između terapeuta, studija i sudionika. Susret s obiteljima i članovima zajednice u novom kontekstu, uz zajedničko stvaranje i rad, ojačao je obiteljske i vršnjačke veze i osjećaj pripadnosti zajednici. Grupiranje zajednice kao cjelovitog organizma većeg od zbroja njegovih dijelova (Bion, 1961) aktiviralo je procese rezonancije (Foulkes, 1977) u grupnom prostoru. Različite razine svijesti omogućile su svakom sudioniku da odgovori vlastitim jezikom, stilom i izrazom, oslobađajući tako moći samoiscijeljenja grupnog organizma (Pines, 1989).

Ciklička organizacija materijala i raspored užurbanog i pretrpanog prostora, kao metaforičke „bijele stranice" prije svake sesije, osigurala je Sigurnom studiju osnovnu razinu matrice, koja služi kao suosjećajni spremnik za pojedince i zajednicu. Kontakt s materijalima i stvaranje raznolikih slika od strane različitih sudionika aktiviralo je dinamičku razinu matrice, gdje su sirove ideje i osjećaji rezonirali, upijali se, razvijali se i kristalizirali u obrasce mišljenja i razumijevanja, kao pojedinačne reprezentacije, ali i kao dijelovi tkanja zajednice.

Rad s različitim kreativnim materijalima omogućio je fizičko i emocionalno kretanje, stvarajući potencijalni prijelazni prostor (Winnicott, 1971) kako osoban, tako i za zajednicu. To je omogućilo razigranost, spontanost i maštovitost, izvlačeći sudionike iz stagnirajućih područja traume. Snaga umjetnosti ostvarena je kroz povezanost na primarnoj iskustvenoj razini i poznatim, domaćim iskustvima. Na drugoj razini, umjetnost je omogućila kanal za simbolično izražavanje unutarnjih sadržaja vizualnim jezikom. Potencijal za pokretanje procesa transmutacije emocionalnih i mentalnih materijala kroz kreativne procese uspostavio je studio kao transformativni prostor. Akcije stapanja, lijepljenja, ponovnog spajanja i građenja, utjelovile su pokušaje povezivanja dijelova koji su se raspali, reorganizaciju i obnovu.

Česte promjene u sastavu sudionika dovele su do kontinuiranog obnavljanja i širenja intersubjektivne dimenzije u studiju. Ovaj proces dodatno je osnažen prisutnošću terapeuta, koji su održavali cjelovitost i granice „spremnika" prisutnošću u različito vrijeme i vodeći na različite načine na svakom susretu.

Aktivnosti u studiju prvenstveno su služile smirivanju, reguliranju i vraćanju sigurnosti. Istodobno je ostvarena misija studija da se razvije kao analitički

treći (Ogden, 1994), omogućujući transformativna događanja srodna alkemiji koja su poticala rast i nove razvoje.

Kako se subjektivnost sudionika utjelovljivala, širila i potvrđivala kroz veze i kreacije, bit studija kao spremnika za postojanje, maštanje, sanjarenje, stvaranje, gledanje i viđenje također se proširila. Postojanje različitih i ponekad suprotstavljenih načina akumulacije u studiju stvorilo je mentalnu aktivaciju. Obrasci razumijevanja i značenja naizmjenično su nastajali i nestajali. Ideje i misli kretale su se prostorom spiralno, spajajući konkretno i simbolično. Sirovi materijali postali su prikazi i slike, prelazeći između interijera i eksterijera, sebe i drugoga, pojedinca i zajednice.

Unutar međuodnosa u studiju pojavila se mogućnost bivanja za drugoga, dajući susretima obnavljajuću kvalitetu. Studio kao self-objekt (Kohut, 1977) bio je predan ispunjenju brojnih potreba, oživljavajući majčinsku i empatijsku bit matrice. Ranjena područja i sudionika i terapeuta naišla su na empatiju i humanost. Ovo je stvorilo odnose self-objekta između terapeuta i sudionika, pružajući i obnavljajući koherentno i kontinuirano iskustvo sebe.

I za sudionike i za terapeute, Sigurni studio spriječio je kolaps u ograničenu i fragmentiranu egzistenciju. Izloženost jeziku umjetnosti i stvaranja, konkretnom i apstraktnom, osobnom i univerzalnom, razumljivom i zagonetnom, vratila je traumatiziranima bogatiji i življi emocionalni spektar. Siguran studio ponudio je priliku za novi, siguran i zaštićen, ulaz u nepoznato. Kreativni procesi utjelovljuju višestruke slojeve koji su tako, dovoljno omekšani i prigušeni, pomogli ponovnom povezivanju s aspektima ljudskosti kao što su razigranost, otkriće, invencija, originalnost i kreativnost.

Slika 3. Materijali u sigurnom studiju

Zaključak

Tokom kontinuirane kolektivne, dijeljene traume, Sigurni studio je postavljen kao art terapijska intervencija u zajednici koja pruža prostor za podršku, jačanje, njegu i iscjeljenje i za sudionike i za terapeute. Studio je utjelovio aspekte prijelaznog prostora (Winnicott, 1971) i liminalnog prostora (Turner, 1969) dopuštajući tako pojedincima da budu u kontaktu s osjećajima odvojenosti i prolaznosti i olakšavajući njihovu transformaciju prema obnovljenim vezama s osobnim i

zajedničkim resursima. Studio je ponudio regulirajuće i organizirajuće okruženje, omogućavajući sudionicima prijelaz s osjećaja propadanja i napuštenosti na iskustvo uzemljenja i sadržavanja.

Pozornost terapeuta na elemente vremena, materijalne organizacije i prostornog rasporeda pridonijela je formiranju majčinske i empatijske matrice, vraćanju sigurnosti privrženosti i jačanju vjere u dobronamjernu prisutnost. To je studiju omogućilo da se razvije u prijelazni prostor u kojem su se sudionici mogli sigurno baviti nepoznatim. Olakšavajući istraživanje, igru i stvaranje, studio je funkcionirao kao analitički treći (Ogden, 1994), potičući dinamično intersubjektivno kretanje koje je pružalo vitalnost i rađalo nadu.

Literatura

Bion, W. F. (1961). *Experiences in Groups*. Tavistock.

Foulkes, S. H. (1977). Notes on the concept of resonance. In, *Selected papers: psychoanalysis and group analysis*. pp. 297-305. Karnac Books.

Gampel, Y. (2010). *The Parents Who Live Through Me. Crown Pub*. (pub. in Hebrew).

Gantt, L. & Tripp, T. (2016). The Image Comes First: Treating Preverbal Trauma with Art Therapy. In J. L. King (Ed.), *Art Therapy, Trauma and Neuroscience* (pp. 67-99). Routledge.

Greenwald, N. & Lavi, T. (2023). The Meaning of Therapeutic Work in Conditions of Extreme Trauma. In N. Greenwald (Ed.), *A Guide to Therapeutic Interventions with Children, Teenagers, and Their Families in Situations of a Complex, Shared, and Continuous Trauma* (pp. 5-12). Shaar HaNegev Regional Council Resilience Center. (pub. In Hebrew)

Hass-Cohen, N. & Clyde Findlay, J. (2015). *Art Therapy and the Neuroscience of Relationships, Creativity & Resilience: Skills and Practice*s. Norton Co.

Herman, G. L. (1992). *Trauma and Recovery*. Basic Books.

Hirschberger, G. (2018). Collective Trauma and the Social Construction of Meaning. *Frontiers in Psychology, 9*, 1441.

Huss, E. (2023). Developing a Theory of Social Art Therapy: Insights from the Context of Crisis. *The Arts in Psychotherapy, 85*, 102066.

Klein, M. (1937). Love, guilt and reparation. In, *The Collected Works of Melanie Klein*. Routledge (2017).

Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. International Univ. Press.

Lakh, E., Gavron, T. & Bat Or, M. (2023). The Safe Studio: Community Creative Space as an Emergency Response Following the Events of October 2023. *Academic Journal of Arts Therapies, 13*(2), 1601-1610. (Pub. in Hebrew).

Ogden, T. H. (1994). The Analytical Third: Working with Intersubjective Clinical Facts. In, *About Not Being Able to Dream* (pp. 71-93). Jason Aronson Press.

Perryman, K., Blissard, P. & Moss, R. (2019). Using Creative Arts in Trauma Therapy: The Neuroscience of Healing. *Journal of Mental Health Counseling, 4*(1), 80-94.

Pines, M. (1989). Group Analysis and Healing. In, M. Pines (Ed.), *Circular Reflections: Selected Papers on Group Analysis and Psychoanalysis* (pp. 18-39, 77-78). Jessica Kingsley.

Shapira, G. (2014). Open Studio. In, R. Berger (Ed.), *Creation - The Heart of Therapy: New Theories and Models of Israeli Therapists* (pp. 135-158). Ach Publisher. (pub. in Hebrew).

Turner, V. (1969). The Ritual Process: Structure and Anti-Structure. Gruyter Press.

Van der Kolk, M. A. (2014). *The Body Keeps the Score: Mind, Brain and Body in the Transformation of Trauma*. Penguin pub.

Weinberg, H. (2009). The Israeli Social Unconscious. Mikbatz: *Israeli Journal of Group Psychotherapy, 14*(1), 11-28. (pub. in Hebrew).

Winnicott, D. W. (1963). The Development of the Capacity for Caring. The Maturational Processes and the Facilitating Environment: Studies in the Theory of Emotional Development 64:73-82; Psychoanalytic Electronic Publishing. Retrieved on May 24. 2024, from https://pep-web.org/search/document/IPL.064.0073A

Winnicott, D. W. (1971). *Playing and Reality*. Tavistock.